

Новгородівська середня загальноосвітня школа І-ІІІ ст.№7
Авторський розвивальний урок

Українська література 11 клас

Тема уроку: *Василь Стус . Біографія поета. Сила волі та стійкість духу.
Основні мотиви поезій Василя Стуса .*

*Підготувала
вчитель української мови
та літератури
Вахрамєєва О.В.*

Тема уроку: *Василь Стус. Біографія поета. Сила волі та стійкість духу. Основні мотиви поезій Василя Стуса.*

Мета уроку: познайомити старшокласників із життєвим шляхом видатного українського поета, борця за справедливість. Розкрити глибину і неповторність лірики поета, навчити розуміти філософську поезію та прищеплювати любов до неї. Допомогти усвідомити значення творчості В.Стуса для української літератури. Розвивати вдумливість, зосередженість, навички дослідницької, творчо-пошукової роботи, тонке чуття слова, образне мислення, вдосконалювати творчу співпрацю у малих групах, оцінювати власні результати. Виробляти навички проблемного розуміння матеріалу, розвивати вміння аналізувати, порівнювати, робити висновки. Виховувати культуру спілкування, вміння не тільки правильно й виважено говорити, а й слухати іншого. Виховувати патріотизм, національну свідомість і гідність, любов і повагу до краси рідного слова, до нетлінних скарбів поетичної спадщини минулого.

Тип уроку. Урок вивчення нового матеріалу (урок з використанням ІКТ та проектної діяльності учнів)

Обладнання. Портрет В.Стуса, збірки поета, плакати з висловлюванням дослідників творчості поета, назвами збірок, епіграф, презентації Power Point.

Хід уроку

I. Організаційна частина

II. Повідомлення теми і мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.

(Архівний аудіозапис поезії « Як добре те, що смерті не боюся..» читає автор)

Автор цих слів – Василь Стус. Так, він повернувся до свого народу, що був негасимим болем, вічною скорботою. Він вірив, що повернеться до України й після свого згорання.

Епоха не цінує геніїв за їхнього життя – вона згадує про них надто пізно. Якась жорстока закономірність : час палить, нищить генія неблаганними вироками, а коли збагне, що дух його – безсмертний, схиляється в пошані і каятті. Вогонь віків живе в людських устах. І нехай він буде проклятий земним світом! То не має значення для епохи. Головне, що сила цього чудодійного вогню жива, жива, допоки ридає над аркушем паперу хоч один поет. Шкода лише, що іноді ми залишаємось сліпими, невинувато байдужими. Шкода...

Тема нашого уроку: «Василь Стус . Біографія поета. Сила волі та стійкість духу. Основні мотиви поезій В . Стуса.» Життя В.Стуса – це дорога через терни до зірок. Давайте спробуємо на сьогоднішньому уроці уявно пройти її етапами, доторкнемося серцем до великої людської трагедії й водночас високої вірності вибраному ідеалові, з'ясуємо основні теми і мотиви його лірики.

ІІІ. СПРИЙНЯТТЯ ТА ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ.

Робота в групах

Творча група « Біографи»

Виступ учнів (презентація I)

Учитель.

Тепер, знаючи життєвий шлях письменника, спробуємо доторкнутися до його поезії як «дороги болю» . Слово надається групі літераторів.

Творча група « Літератори»

Виступ учнів (презентація II слайд 1 - 3)

В. Стус як поет формувався під впливом творів Т.Шевченка, П.Тичини, поезії «Розстріляного Відродження», водночас враховував досягнення західноєвропейської лірики ХХст., яку читав в оригіналі. Улюблені філософи Стуса - Ж.П.Сартр, А.Камю. Це й визначило його поетичний світ. За кордоном побачили світ поетичні збірки Стуса «Зимові дерева» (Брюссель, 1970), «Свіча в свічаді» (Мюнхен, 1977), «Палімпсести» (Мюнхен, 1986). «Дорога болю» (1990), « Під тягарем хреста» (1991), «Вікна в поза простір (1992). На Батьківщині твори поета оприлюднювалися через самвидав, поширювалися у списках.

Дебютна збірка «Круговерть» (1963) відзначається критеріями добра, справедливості, любов'ю до народу й України: »Коли ти вірити в добро не звик, то віруй в землю».

Музично – літературний колаж. (Презентаційний проект «Інтимна лірика»)

Учень1. Серед усіх чудес світу найбільше диво - це кохання. Якби запитали людину, чи згодна вона прожити життя, не пізнавши цього почуття, я думаю, бажаючих би не було. Так що ж це таке - кохання? З цього приводу є багато думок і визначень. Звичайно це стан душі людини. Але це стан такої сили потрясіння, захвату, захоплення, екстазу, який змінює людину фізично і духовно. *Тема кохання* - одвічна тема роздумів людства, одвічна тема і мистецтва. І до сьогодні нас хвилюють та розчулюють твори Петрарки, Шекспіра, Пушкіна, Ахматової, Франка, Лесі Українки. Красу кохання оспівували і поети нашого краю. Особливо мені подобаються прекрасні ліричні твори В.Сосюри та В.Стуса- моїх улюблених поетів. Вірші, присвячені темі кохання, якщо вони написані щиро, стають справжніми шедеврами літератури, не втрачають своєї актуальності, скільки б років не минуло з часу створення. Красу та силу кохання відображено в них. Якою тугою та ліризмом просякнуті вони, скільки в них є щастя та сонячних радощів!

На мою думку, епіграфом до поезії «Весняний вечір. Молоді тумани.» можуть бути слова: « Заради цього хочеться цвісти , Нехай коротке буде те цвітіння, Та як приємно в серці пронести, Священний гімн земного воскресіння».

У поезії митець відтворює сцену побачення, передаючи діалог закоханих, який відбувається на відстані часу, що не може стерти глибоких почуттів. Пам'ять про першу зустріч зігриває душі обох немолодих людей, живе світлою зорею, що не гасне в «безоглядному небі »

Виразне читання за особами поезії «Весняний вечір. Молоді тумани.»

Весняний вечір. Молоді тумани.

Неон проспектів. Туга ліхтарів.

- Я так тебе любила, мій коханий.

- Пробач мене - я так тебе любив.

І срібляться озерами долини,
шовковий шепт пригашених калюж,
мені ти все життя, немов дружина,
мені ти все життя, неначе муж.

- А пам'ятаєш? - Добре пам'ятаю.

- А не забув? Чи не забув? - О, ні.

- Здається, знову в молодість вертаю,
все наче увижається вві сні.

І першу зустріч? Першу і останню.

- А я лиш першу. Ніби й не було
минулих років нашому коханню,
не вір, що за водою все сплигло.

- Не треба, люба. Знаю, що не треба.

Хай давні душі б'ються на ножах.

А єдиніться - предковічне небо
вам спільний шлях покаже по зірках.

Учень2. Декламація поезії В.Сосюри «Так ніхто не кохав...»

Учень3 Звичайно, кожен мріє про красиве кохання, романтичне, єдине і неповторне. Та не всі розуміють, що воно не приходить саме собою, що потрібна ще й велика робота душі і серця. Кохання - це велика сила і натхнення, які рухають таланти, пробуджують здібності. Яке буде у людини кохання - залежить від культури, від виховання, від характеру. Дуже б хотілося, щоб кожна людина пережила це надзвичайне почуття, бо коли люди щасливі, тоді держава сильна.

Учень4 Компаративний аналіз поезій.

Метод «Мікрофон»

- Назвіть зорові образи й опишіть картини, що постають у вашій уяві під час читання вірша?

- Які почуття виникли у вас під час читання поетичного твору?

Учитель Збірка поезій «Зимові дерева» в Україні не вийшла. Вона відбивала світорозуміння шістдесятників, заперечення духовної задухи, творче прозріння. Перегляньте мистецько – літературний проект, прослухайте пісню «У цьому полі, синьому, як льон»

Проблемні питання:

1. Які образи-символи використовує автор, і зробіть висновок про їх ідейну спрямованість.

2. Які художні тропи використовує поет у вірші? З якою метою?

Мистецько – літературний проект (презентація II слайд 4 - 6)

У цьому полі, синьому, як льон,
де тільки ти і ні душі навколо,
уздрів і скляк: блукало в тому полі
сто тіней, В полі синьому, як льон.
А в цілому полі синьому, як льон,
судилося тобі самому бути,
аби спізнати долі, як покути,
у цьому полі синьому, як льон.
Сто чорних тіней довжаться, ростуть
і вже, як ліс соснової малечі,
устріч рушають. Вдатися до втечі?
Стежину власну, наче дріт, згорнуть?
Ні. Вистояти. Вистояти. Ні -
стояти. Тільки тут. У цьому полі,
що наче льон. І власної неволі
спізнати тут, на рідній чужині.
У цьому полі, синьому, як льон,
супроти тебе - сто тебе супроти.
І кожен супротивник - у скорботі,
і кожен супротивник, заборон

не знаючи, вергатиме прокльон,
твоею самотою обгорілий.
Здичавів дух і не впізнає тіла
у цьому полі синьому, як льон.

Відповіді учнів

Що ж це за синє поле, як льон? Це - просто якийсь казковий образ рідної землі, поле. синє, як льон, як синє українське небо, як сині її озера ...

І ось ввижається поетові на цьому полі, де він один, сто тіней, сто чорних тіней, символ небезпеки, загрози – вони довжаться, ростуть, назустріч рушають. Страх закрадається в душу ліричного героя. Закрадається сумнів, думка: "...а може вдатися до втечі? Стежину власну, ніби дріт, згорнуть?" Та це лише хвилиний сумнів. Нехай у цьому полі, синьому, "як льон", "супроти тебе — сто тебе супроти" — нехай заборона, боротьба, прокльони. Із глибини ества людини вириваються тверді, упевнені слова: "Ні. Вистояти. Вистояти. Ні — стояти. Тільки тут. У цьому полі, що наче льон. І власної неволі, спізнати тут, на рідній чужині"

Учитель У 1970р. без будь-якої надії на опублікування Стус підготував третю збірку під промовистою назвою «Веселий цвинтар» — своєрідний поетичний репортаж із «цвинтаря розстріляних ілюзій», словами В. Симоненка. Написана вона була в 1968— 1970рр., а її фінальним акордом стали вірші, присвячені пам'яті, по-бандитськи вбитої працівниками радянських спецслужб, художниці Алли Горської. Поезії сповнені авторського передчуття неминучої Голгофи, готовності лишитися собою наперекір тискові, не роздвоїтися «на себе і страх», як герой його вірша «Еволюція поета». Водночас у тональності збірки прочитується спротив цвинтарному настрою.

Елегію«Ярій, душе» Стус проголосив над свіжою могилою Алли Горської, яка 1970 року трагічно загинула за нез'ясованих обставин.

Виразне читання та аналіз поезії «Ярій, душе»

Проблемні завдання:

- Охарактеризуйте загальний емоційний настрій вірша. Які настроєві відтінки потрібно передавати під час виразного читання поезії? Які мотиви переважають і чому?

- Знайдіть протиставлення в тексті. З якою метою автор їх використовує? Які художні тропи ви ще помітили?

- Знайдіть рядки, в яких висловлена основна думка вірша?

Пам'яті Алли Горської

Ярій, душе. Ярій, а не ридай.
У білій стужі серце України.
А ти шукай - червону тіль каліни
на чорних водах - тіль її шукай,
де жменька нас. Малесенька щопта
лише для молитов і сподівання.
Усім нам смерть судилася зарання,
бо калинова кров - така ж крута,
вона така ж терпка, як в наших жилах.
У сивій завірюсі голосінь
ці грона болю, що падуть в глибінь,
безсмертною бідою окошились.

Відповіді учнів. Висновок.

Учень Поет звертається до душі, аби вона не ридала, а яріла, тобто виражала гнів, ненависть до напасників, які жорстоко вбили «сонце України». Поезія будується на опозиціях: біла стужа, червона тіль каліни протиставляється чорній тині вод, що уособлює світ зла, горстка борців-дисидентів уподібнюється кетягу каліни. Митець усвідомлює фатальну долю борців за волю України, але ніщо не може зупинити їх на цьому шляху:

Усім нам смерть судилася зарання, бо калинова кров — така ж крута,
вона така ж терпка, як в наших жилах. У сивій завірюсі голосінь ці грона

болю, що падають в глибіню, безсмертною бідою окотились. Метафоричне мислення, що ґрунтується на народнопоетичних образах і символах, дало змогу поетові порушити важливі загальнолюдські проблеми життя і смерті, сенсу існування людини. Пам'яті Алли Горської присвячено елегію «Бентежністю вивищена до неба», поезію «Заходить чорне сонце дня». Поетичні образи Стуса надзвичайно енергійні. Це вольова лірика. « Мужній і сам себе помножуй» - тільки так можна перебороти зло.

Учитель Вершиною творчого доробку стала збірка поезій «Палімпсести»(1986), назва якої символізує безсмертність подвигу творця, незнищеність мистецького слова (палімпсестами у давнину називали пергамент, на якому стертий первісний текст не зникав, прочитувався за новим текстом.) Так стирали історичну пам'ять українського народу, але вона знову й знову відроджувалась. Збірка творилася в умовах ув'язнення, адже рукописи забиралися, навіть спалювалися. Часто поезії потрібно було відновлювати з пам'яті.

Виразне читання та аналіз поезії « На Колимськiм морозі калина»

Робота у творчих групах. Текстуальний метод аналізу поетичного твору.

(Методичний коментар. (Метод експектації)

Учні об'єднуються на творчі групи, кожна з яких очолює учень-експект. Групи одержують завдання випереджувального характеру, опрацьовують їх, на урок представляють результати своїх творчих досліджень (відповідно до лекцій). Експект кожної групи координує її діяльність, фіксує асоціативні коди, за допомогою яких розшифровується текст поезії, який лежить перед кожним учнем та проектується на дошку. Акціональний код(АКЦ) –розгортання сюжету. Герменевтичний код (ГЕРМ) –виділення формальних одиниць, за допомогою яких можна сконцентрувати увагу, сформулювати, розгадати загадку. Семантичний код(СЕМ) – виділення сем (фрагментів) без прагнення

прикріпити їх до явища чи персонажа, право на хаотичність. Культурний абореферентний код(РЕФ) –витяги з певних галузей знань і людської мудрості.)

Виступи учнів

Лексія 1. «На колимськiм морозi калина

Зацвітає рудими слiзьми»

Виступи учнів

Висновок. Калина – символ роду, родини, України. І ось вона тут, далеко від Батьківщини, на колимських просторах. Випадковість? Ні, для людини, яка є невіддільною від свого краю, - це усвідомлена необхідність, самонавіювання. Це калина. І зацвітає вона на морозі. Протиріччя?! А цвіт її – “руді сліози”. Чимало українців заховала у своєму лоні колимська земля, про що черговий раз свідчать руді сліози-цвіт. Це родова кров, розпач, страждання, особлива біль душі. Це застережливе попередження.

Лексія 2. «Неосяжна осонцена днина,»

Виступи учнів

Висновок.

Душа наповнена неспокоєм, тривогою, новими стражданнями. Кожен день може змінити долю. І тому відчуття простору і часу вселяє крихту надії. Життя продовжується.

Лексія 3. «і собором дзвінким Україна

написалась на мурах тюрми».

Виступи учнів

Висновок.

Протиріччя душевні породжують протиріччя словесні. Собор – символ духовного очищення; тюрма – горе, розпач, душевний біль. Це дві взаємопротилежні реалії – світ каторжний, потворний, безкомпромісний і світ, у якому панує добро, довіра, взаєморозуміння. Проте їх заливає світло одного сонця.

**Лексія 4. «Безгоміння, безлюддя довкола,
тільки сонце, і простір, і сніг».**

Виступи учнів

Висновок.

Тривожно, що довкола “безгоміння, безлюддя”. І ця самота чисто особиста, надто в часи колимського заслання. Поет відчуває себе самотнім серед таких же каторжан, як і він сам. Та чи самотній? А ”сонце, і простір, і сніг”? І уявляється така ідилія... Автор наголошує, що життя, яким би воно не було, все-таки триває, поки світить сонце, поки є простір для вільнодумства та чистоти помислів. Тільки силою духу Поет, сидячи за ґратами, міг прихилити небо. Небо у Стуса - це безмежність духу, у якому шукала надійного плеча його думка.

**Лексія 5. «І котилося куль-покотьюлом
моє серце в ведмежий барліг».**

Виступи учнів

Висновок.

Серце, наче вирване з грудей, котиться “куль-покотьюлом”. Це складне плетиво асоціацій – результат нелегких душевних переживань. Ведмежий барліг асоціюється з безнадією, відчуттям приниження людської гідності. Це бездонна прірва, щіпки імперські лапища, з яких вирватися практично неможливо.

**Лексія 6. «І зголілі модрини кричали,
Тонко олень писався в імлі,»**

Виступи учнів

Висновок.

Ці метафоричні образи – не плід безпідставної уяви митця.

Кожна жива істота своїм єством відчуває наближення небезпеки, часто володіє даром передбачення у екстремальних умовах існування. У Євангелії від Луки

читаємо: “Кожен камінь кричить.” Адже саме тут – корінь зла, несправедливості. Саме тут чинять самосуд, жертви якого – еліта української нації

Лексія 7. «і зійшлися кінці і начала на оцій чужинецькій землі».

Виступи учнів

Висновок.

Життя і смерть злилися воєдино на чужій далекій, нерідній землі, яка стала місцем вигнання чесних людей, з незаплямованою совістю.

Чужинецька земля – Колима – це саме та точка, у якій “зійшлися кінці і начала”. Початок кінця. Проте відбуваються діалектні зміни у природі та суспільстві. Усе тече, усе змінюється, з часом стає на свої місця. І кожному буде за діла його.

Резюме.

Відтворення учнями-дослідниками асоціативного коду кожної лексії (записуються на дошці.).

Лексія 1. *У муках страждань зародилось життя.*

Лексія 2. *Крається серце від див споглядань.*

Лексія 3. *Радість, воскресла із небуття, –*

Лексія 4. *Акорд сонцесяйних життєвих дерзань.*

Лексія 5. *Їдкий щем чужини – душевні муки.*

Лексія 6 *Ностальгія – тривожний неспокій розлуки.*

Лексія 7. *Алогічність життєвих колізій – сенс життя.*

Висновок. Отже, те, за що все життя боровся поет, за що поклав на вітвар найдорожче – життя і була - **УКРАЇНА.**

Метод ПРЕС. Висновки учнів.

На мою думку, поезія завершується сумно, як і починалася. Бо митець у стані душевного дискомфорту, а життя – безпощадне. Отже, поезія “На

колимським морозі калина” В. Стуса – це глибина думки, своєрідний шифр, у якому закодовано мовні знаки культури, що мають неабияке значення для неординарного сприйняття тексту.

Творча група «Літературознавці» (презентаційний проект слайди 10- 14)

Виступи учнів на теми:

- Мовні особливості поезії В. Стуса
- Феномен майстерності Стуса - перекладача
- Два різних сторіччя, дві не такі вже й різні долі...

Прослухування поезії «Не побиваюсь за минулим...»

IV. Закріплення знань, умінь, навичок.

Творча робота. Скласти сенкан або штрих.

Виступи учнів.

V. Підсумки уроку.

- Які реальні події життя В.Стуса знайшли відображення у його творчості?
- Які факти життєвого й творчого шляху В.Стуса вас вразили, схвилювали?
- Якби ви писали картину про життєвий і творчий шлях Стуса, які фарби використали б, які образи відтворили б на полотні? Опишіть центральний образ цієї картини.

Вправа «Валіза компліментів»

VI.Оцінювання.

VII. Домашнє завдання:

Підготувати розповідь про В.Стуса як незвичайну постать в українській літературі, шестидесятників.

Аналізувати вірш « За літописом Самовидця»

Один з віршів вивчити напам'ять(на вибір)

Написати ліричний етюд « Вічна загадка любові» (на основі творів В.Стуса)